

Nauka-technika-literatura

Honoré de Balzac

Wykład 4

Pracownia Literatury Francuskiej i Frankofońskiej

Agnieszka Włoczewska

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Honoré de Balzac

Honoriusz Balzak

1799, Tours – 1850, Paryż

- francuski powieściopisarz,
- jeden z najważniejszych twórców współczesnej powieści europejskiej,
- autor cyklu powieściowego *Komedia ludzka*.

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Komedia ludzka (*La Comédie Humaine*) – cykl powieści i opowiadań francuskiego pisarza Honoriusza Balzaka składający się z ponad 130 utworów, w których wielokrotnie pojawiają się te same postacie (ponad 2000).

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Georges Cuvier – francuski zoolog, twórca paleontologii. Zajmował się głównie anatomią zwierząt. Uważany jest za „ojca anatomii porównawczej”. Przeciwnik teorii ewolucji stworzonej przez Jeana-Baptiste’a de Lamarcka i Darwina. Twórca teorii katastrof. Stworzył podwaliny współczesnej systematyki zwierząt (Wikipedia).

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

« Cette idée vint d'une comparaison entre l'Humanité et l'Animalité. » p. 8.
l'idée d'écrire la Comédie vient des débats scientifiques des naturalistes du XIXe siècle, tels Georges Cuvier ou Saint-Hilaire.

Son objectif : « Ainsi l'oeuvre à faire devait avoir une triple forme : les hommes, les femmes et les choses, c'est-à-dire les personnes et la représentation matérielle qu'ils donnent de leur pensée ; enfin l'homme et la vie. » p. 10.

La société est riche en espèces qui diffèrent l'une de l'autre. L'objectif de Balzac est de décrire toutes les formes sociales, et ceci d'une façon intéressante (p. 7-11):

« comment plaire à la fois au poète, au philosophe et aux masses qui veulent la poésie et la philosophie sous de saisissantes images ? » p.11.

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Balzac se veut secrétaire de la Société, le peintre des caractères, pour découvrir les moteurs qui poussent le développement :

S'en tenant à cette reproduction rigoureuse, un écrivain pouvait devenir un peintre fidèle et patient des types humains, le conteur des drames de la vie intime, l'archéologue du mobilier social, le nomenclateur des professions, l'enregistreur du bien et du mal ; mais, pour mériter les éloges que doit ambitionner tout artiste, ne devais-je pas étudier les raisons ou la raison de ces effets sociaux, surprendre le sens caché dans cet immense assemblage de figures, de passions et d'événements. (p.14).

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

L'idée de décrire par les mots chez Horace : **Ut pictura poesis**

Deux figures, de style et de rhétorique, s'inscrivent dans cette conception de critique d'art:

ekphrasis et **hypotypose**.

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

« *Ut pictura poesis* est une expression latine qui signifie littéralement « comme la peinture, la poésie », c'est-à-dire « la poésie ressemble à la peinture ». Elle est tirée d'un vers de l'Art poétique d'Horace. Elle est devenue, surtout depuis la Renaissance, un thème incontournable de la critique littéraire et artistique sur la correspondance des arts. »

« Il en est de la poésie comme de la peinture. Un tableau, vu de près, te saisira davantage ; et cet autre, si tu t'en éloignes. L'un aime le demi-jour, l'autre veut être regardé en pleine lumière et ne craint pas l'œil perçant du juge ; l'un a plu une fois, l'autre plaira dix fois de suite. » (*Art poétique*, v. 361, traduction de Leconte de Lisle, lire sur Wikisource) - https://fr.wikipedia.org/wiki/Ut_pictura_poesis#cite_note-1

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

Ekphrasis : est une description précise et détaillée (grec ancien *ἐκφράζειν*, « expliquer jusqu'au bout »). Le concept est à ses débuts synonyme d'hypotypose avant de voir son sens se restreindre à la description des œuvres d'art.

Realizm – *Komedia ludzka*, Honoré de Balzac

L'**hypotypose** (du grec ancien ὑποτύπωσις/*hupotúpôsis*, « ébauche, modèle ») est une figure de style consistant en une description réaliste, animée et frappante de la scène dont on veut donner une représentation imagée et comme vécue à l'instant de son expression.

Ekfrazja – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

La description de la collection de Pons, le prélude aux ekphrasis qui suivent, p.11 :

« Pons ukrywał oczom ludzkim kolekcję arcydzieł, których katalog sięgał bajecznego numeru 1907 (...) Zebrał też szczątki XVII i XVIII wieku, oddając sprawiedliwość wielkim, nieznanym ludziom, chwale szkoły francuskiej, jak Lepautre, Lavallée-Poussin, etc. Ci mistrzowie stworzyli styl Ludwika XV, styl Ludwika XVI (...) Pons pierwszy zaczął zbierać tabakierki i miniatury”.

Ekfrazja – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

- p. 30 – opis wachlarza :
- « -Watteau ! Kuzynko, ależ to jeden z największych malarzy francuskich XVIII wieku! O, nie widzicie podpisu? – rzekł, pokazując obrazek przedstawiający scenę, w której tańczą kołem rzekome pasterki i wielcy panowie przebrani za pasterzy. – Cóż za rozmach! życie! koloryt! i jak to zrobione! Jednym zamachem, jak flores kaligrafa; nie czuć pracy! A z drugiej strony, patrzcie: bal w salonie! To zima i lato! Co za ornamenty! I jak to zachowane! Widzicie, skuwka jest złota, zakończona z obu stron maleńkim rubinem, który oczyściłem!”.

Ekfrazo – Kuzyn Pons, Honoré de Balzac

Hommage à Watteau, France, vers
1760 Éventail plié, la feuile

(Lot 80, 1200-1500 EUR)

Ekfrazja – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

La description de la collection de Magus, p. 93 :

« Dwa obrazy Rafaela, zaginione i poszukiwane tak uporczywie przez rafaelomanów, są u Magusa. On posiada oryginał *Kochanki* Giorgione, kobiety, dla której ten malarz umarł; mniemane oryginały są kopiami tego słynnego płótna, które Magus szacuje na pół miliona! Żyd ukrywa również arcydzieło Tycjana: *Złożenie Chrystusa do grobu*, obraz malowany dla Karola V, a posłany przez wielkiego człowieka wielkiemu cesarzowi wraz z listem pisanym w całości ręką Tycjana; list ten przyklejony jest u dołu obrazu’ posiada oryginał tegoż malarza, makietę, według której sporządzono wszystkie portrety Filipa II. Reszta dziewięćdziesięciu siedmiu obrazów jest tej samej rzadkości i ceny (...)”

Ekfrazja – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

Opis obrazów zrabowanych Ponsowi przez Magusa i Remonencq’a,
p. 155:

„Nazajutrz o szóstej rano Magus i Remonencq zdjęli ze ściany każdy swoje obrazy. Dwa pokwitowania, opiewające po dwa tysiące pięćset franków były wystawione w zupełnym porządku. (...) *Jeden z tych obrazów przypisywanych Durerowi, to portret kobiety; drugi, szkoły włoskiej, to również portret; trzeci, krajobraz holenderski Breughla; czwarty, florencki, przedstawiający Świętą Rodzinę, nieznanego pędzla.*

Pokwitowanie Remonencqua opiewało podobnie i obejmowało Geruze’a, Claude Lorraina, Rubensa i Van Dycka, utajonych pod mianem obrazów szkoły francuskiej i flamandzkiej”.

Ekfrazja – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

Balzak stosuje technikę „mise en abyme” – nie opisuje dzieła w detalach, tylko je przywołuje i sygnalizuje; hasłowo ujmując styl, szkołę, po to, by czytelnik mógł wyobrazić sobie (i poznać najpierw) konkretne dzieła. Zachęta do pogłębionej lektury, do dialogu pisarz-odbiorca; albo wyraz braterstwa koneserów – wie o czym pisze, czytelnik wie, co ma sobie myśleć, bo obaj znają kontekst

Hipotypoza – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

Opis Ponsa: p.6-7

Fragment opisu: „Kapelusz, zsunięty w tył, odsłaniał prawie całe czoło z owym odcieniem junactwa, jakie urzędnicy i inni „cywile” starali się wówczas przeciwstawiać junactwu wojskowych. Był to zresztą okropny jedwabny cylinder za czternaście franków, na którego rondzie długie i szerokie uszy odcisnęły białe ślady, na próżno zwalczane przez szczotkę. Jedwabna materia – źle przylegająca, jak zawsze, do tekturowej formy- marszczyła się tu i ówdzie i zdawała się dotknięta trądem, na przekór dłoni opatrującej ją co rano”.

Hipotypoza – *Kuzyn Pons*, Honoré de Balzac

Opis Brunnera: p. 43-44

„Bohater zapowiedzianej historii był to jeden z owych Niemców, których twarz kryje zarazem posępne szyderstwo Goethowskiego Mefistofelesa i dobroduszość powieści Augusta Lafontaine zacnej pamięci; przebiegłość i naiwność; chciwość kantorowicza i wyuczoną swobodę członka Jockey Clubu; ale zwłaszcza niesmak, który wciskał pistolet w rękę Wertera, o wiele bardziej utrapionego niemieckimi książkami, niż Szarlotą. Była to w istocie typowa twarz niemiecka; wiele żydostwa i wiele prostoty, głupoty i dzielności; wiedza, która rodzi nudę; doświadczenie, którym może wstrząsnąć lada dzieciństwo; nadużycie piwa i tytoniu; wreszcie, aby podkreślić wszystkie te sprzeczności, diaboliczna iskra w pięknych, znużonych błękitnych oczach. Ubrany z elegancją bankiera, Fryc Brunner błyszczał na Sali łysiną tycjanowskiego koloru, po obu stronach ozdobioną złotawoblond puklami (...)

Umuzycznienie

Wprowadzenie muzyki do tekstu: umuzycznienie wypowiedzi, zapowiada syntezę sztuk w symbolizmie.

« obraz dźwiękowy » - Schmucke grający dla umierającego Ponsa, p,176-7:

Fragment: „Schmucke siadł do fortepianu (...) Znalazł cudowne tematy, na których haftował kaprysy to z bólem i rafaelicznym wykończeniem Szopena, to z ogniem i dantejskim patosem Liszta – dwóch geniuszów muzyki najbardziej zbliżonych do Paganiniego (...)”.

Umuzycznienie

- Theodora **Doehler** (1814-56, musicien romantique)

Le Cor des Alpes <https://www.youtube.com/watch?v=aUSHg-TBf10>

- **Daniel Gotlieb Steibelt** est un compositeur et pianiste virtuose allemand, né à Berlin le 22 octobre 1765 et mort à Saint-Pétersbourg le 20 septembre 1823 (za : wikipedia.fr) :

Koncert harfowy : https://www.youtube.com/watch?v=wTQ-P-G96Lo&list=RDEMUCzV9TRJq1s472najMChrg&start_radio=1&rv=maogUFZKUs4

Adagio, <https://www.youtube.com/watch?v=Rc8n4BXLB-M>

- **Jan Ladislav Dusseck** (baptisé Jan Václav Dusík) est un compositeur et pianiste bohémien, né le 12 février 1760 à Čáslav (Royaume de Bohême) et mort le 20 mars 1812 à Saint-Germain-en-Laye (France) (za wikipedia.fr) :

Koncert harfowy: <https://www.youtube.com/watch?v=PxrhVDKUp9s>